

Mání – arcikacíř či apoštol Ježíše Krista

FRANK PESCHEL

Kdo byl Mání? Co vlastně učil? Byl zastáncem zoroastrismu či buddhismu, byl gnostikem či křesťanem? Nebo pouhým synkretistou? Mání patří dodnes mezi nejzáhadnější muže. Jeho život i učení se skrývají za závojem množství těžce rozluštitelných svébytných obrazů, o kterých zprvu netušíme, jestli nejsou třeba jen úletem bujné fantazie. Kdo ho chce zařadit do známých kategorií, narazí na problém, že musí vždy některé důležité rysy pominout. Tím záhadnější je houževnatost, se kterou byl pronásledován nejdřív on sám a později jeho skuteční či údajní následovníci. Jeho hnutí bylo pronásledováno nejen doma kněžími perského státního náboženství, ale všude, kde působilo. Bylo pronásledováno jak konfucianismem, tak křesťanskou církví i islámem. Proto jsme do začátku minulého století věděli o Máním jen ze spisů jeho odpůrců, především svatého Augustina. Teprve významné nálezy v roce 1904 v Turfanu a egyptské objevy z roku 1929 změnily situaci. Náhle vyšlo najevo, že byl přinejmenším podivuhodným básníkem, léčitelem i geniálním organizátorem, který vybudoval početnou vlastní církev sahající krátce po jeho smrti od Číny přes Egypt až po západní Evropu. Chceme-li poznat jeho osobnost a alespoň zčásti pochopit jeho učení, budeme muset svého ducha patrně rozšířit do rozměrů, ve kterých žil, jednal a učil on.

Životní mýtus

O Máním existuje zvláštní legenda, vyprávěná ve spisu „Acta Disputationis S. Archelai“. Podle této legendy prý žil v době apoštolů člověk jménem Skythianos, jenž začal šířit učení o dvou principech. Oženil se s Egyptankou z okolí Théb a seznámil se tak s moudrostí Egyptanů. Měl jednoho žáka jménem Tereb: thos, jenž napsal čtyři knihy: „Mystéria“, „Kapitoly“, „Evangelium“ a „Pokladnice“, obsahující Skythianovo učení. Jednou se spolu se svým žákem odebral Judeje, aby disputoval s židovskými učiteli. Neměl však žádný úspěch a bezy nato zemřel. Po smrti svého učitele uprchl Terebinthos s knihami do Babylon kde začal šířit učitelovo učení. Od té doby sám sebe nazýval Buddhou. V no zemi však našel jen jednu následovnici, starou vdovu. Když se pokoušel překonat své odpůrce vzýváním sedmi svatých jmen, spadl údajně z balkónu a zemřel. Skythianovy knihy pak zdědila ona vdova. Byla zámožná a vykoupila sedmiletého ho otroka jménem Corbicius, kterého dala dobře vychovat. Když bylo chlapci dvánáct let, zemřela a zanechala mu veškeré bohatství i ony čtyři knihy. V tu dobu se Corbicioví zjevil anděl jménem at-Taum (což znamená souputník). Zjevení se po dalších dvanácti letech opakovalo a tehdy ho anděl vyslal do světa, a rozšiřoval své poselství. Od té doby Corbicius vystupoval na veřejnosti jako Mání.

Tato legenda vypadá na první pohled dosti bizarně. Můžeme ji ovšem číst jako historickou zprávu, ale jako odraz Máního vlastní duchovní cesty - a najednou je velice zajímavá. K tomu je však třeba chápat jména osob a krajin jako poukaz na jinak skryté skutečnosti. Jméno Skythianos se v dějinách vyskytuje jen v souvislosti s Máním či s legendou o něm. Jistě to není osobní jméno, hovoří o původu nositele ze Skythie, krajiny severně od Černého moře. Tím ovšem ještě nepochopíme jeho význam. Jedinou další zmínku nacházíme na několika málo místech u Rudolfa

Steinera. Hovoří o Skythianovi jako o jedné z nejvyšších vůdčích individualit lidstva, jež má pro budoucí věky zachovat moudrost, přístupnou ve staré Atlantidě, všem lidem. Je učitelem toho, co vládne od věčnosti k věčnosti. V určité době žil také ve Skythii, odkud má své jméno. Lze z toho pochopit, že jako první šířil učení o dvou principech?

„Věčnost“ si dnes obvykle představujeme jako nekonečný čas, který nějak nepřetržitě běží z minulosti do budoucnosti. Ale copak by se dalo o takové „věčnosti“ učit? Snažme se přiblížit podstatě tohoto pojmu z úplně jiné strany. Z projektivní geometrie známe pojem nekonečna, který obsahuje představu, vyjdeme-li po přímce směrem do opačných stran, dojdeme nakonec do stejného bodu. To však znamená, že v nekonečnu prostor v našem smyslu neexistuje, že se „tam“ celý nesmírně velký prostor stahuje opět do jednoho bodu. Takové myšlenky jsou zprvu velmi nezvyklé. Ještě méně obvyklá je představa, že půjdeme-li dostatečně dlouho do minulosti i do budoucnosti, dojdeme nakonec ke stejnému cíli. Můžeme si však představit, že existuje proud času, který jde proti obvyklému proudu. Chceme-li někam jít, není to tak, že začneme nějak pohybovat nohama - a vida! nesou nás tam, kam jsme chtěli - nýbrž nejdřív máme před sebou cíl, konec cesty, a od tohoto konce se celá cesta do všech jednotlivých kroků teprve odvíjí. První, známý proud času bychom mohli nazvat proudem zážitkovým a druhý proudem volným. V obou proudech žijeme, třebaže si druhý málo uvědomujeme. A věčnost? Můžeme si představit existenci velkých Božích cílů před založením světa? Pak bychom k nim mohli dojít jak směrem do minulosti, tak i do budoucnosti, neboť byly na začátku a budou na konci. Jsou věčné. „Já jsem Alfa i Omega.“ A Skythiana si můžeme představit jako učitele těchto věčných Božích záměrů a cílů, které se mají v průběhu času postupně uskutečňovat, přijímá-li je člověk do své vůle.

Legenda tedy říká, že Máního učení má své kořeny v učení o těchto věčných Božích záměrech. Základním cílem pro zemský věk je stvoření svobodné lidské osobnosti, jednající z lásky. To je jednoduchým, ale geniálním způsobem vyjádřeno v číselných poměrech takzvaného egyptského trojúhelníku. Je to pravoúhlý trojúhelník, jehož strany mají poměr tři ku čtyřem ku pěti. Celkový počet jednotek je dvanáct. Čtyřka zde naznačuje zemský vývoj, jenž postupuje od nerostů přes rostliny a zvířata k člověku jako tvorů. Tento člověk se však může vyvíjet dál a ve třech krocích uchopit ducha. Přitom je důležitý pravý směr, tedy pravý úhel. Výsledkem je potom svobodná osobnost, vyjádřená číslem pět. Skythianos se podle legendy oženil s Egyptankou. To nám má sdělit, že se učil vyjádřit starou moudrost formou bližší tehdejšímu člověku. Jeho žák Terebinthos-Buddha přidal k této moudrosti učení o stezce lidské duše k božskému duchu a ona vdova pak - ovdovělá žena je samoživitelkou - učinila zděděnou moudrost svým duševním vlastnictvím. Mání sám byl zprvu - jako každý člověk - otrokem pozemských živlů, pak byl vykoupen moudrostí z područenství země a nakonec se dokázal spojit se svým nebeským souputníkem. Máního duchovní cesta je tedy cestou z širokého okruhu stále blíže jádru vlastní bytosti.

Máního životní cesty

Do úplně jiného světa než legenda nás vede arabský spis „Fihrist“. Podle něj žil ve městě Ktésifónu (blízko dnešního Bagdádu) muž jménem Paták či arabsky Futtuq. Měl ženu jménem Mais či Mariam, která podle některých pramenů pocházela z královského rodu Arsakidů. Jednoho dne šel Paták do pohanského chrámu, kde uslyšel hlas, jenž na něj zavolal: „Ó, Futtuqu, nejez maso! Nepi víno! Nežeň se s

lidskou bytostí." To se během tří dnů víckrát opakovalo. Krátce potom se seznámil s židokřesťanskou sektou Samokřtěnců neboli Bělo oděnců, jejichž zakladatelem byl Elchasai. Patak přesídlil k nim do Dastumisanu blízko dnešní Basry. V té době byla jeho žena už těhotná. Porodila syna Máního, pravděpodobně 14. dubna roku 216. Mání pak vyrostl v lůně této sekty. Už jako dítě hovořil moudře, a když mu bylo dvanáct let, zjevil se mu anděl jak jsme o tom slyšeli už v legendě. Anděl mu řekl; aby opustil jejich kult, protože není z jejich vyznavačů. Má žít čistě a stranou tělesných rozkoší, ale „protože je ještě mlád, nemá zatím vystupovat veřejně. Po dovršení věku čtyřiaadvaceti let se mu anděl zjevil znovu a řekl, že se naplnil čas, aby vystoupil a zvěstoval své poselství. Pozdravil ho slovy: „*Mír tobě, Ó Mání, ode mne i od Pána, který mě k tobě poslal. Zvolil si tě pro svou misii a přikázal ti, abys zval ke svému vlastnímu učení, abys hlásal evangelium jeho živě přítomné pravdy a abys pokračoval v této misii se vší neutuchající vytrvalostí.*”

V tomto vyprávění můžeme najít nepatrné náznaky příběhu sděleného v legendě. Steiner řekl o Skythianovi, že jeho moudrost působila až do vytváření fyzického těla. To se děje vždy v době těhotenství, a někdy krátce po početí Máního slyšel Patak v chrámě onen hlas vybízející ho k tělesné čistotě. Tělo Máního se mělo tvořit tak, aby do tohoto procesu co nejméně zasahoval egoismus, který je zesilován právě masitou stravou, požíváním vína a pohlavním stykem. Sekta Bělooděnců — jejichž stopy nacházíme dnes v mandaismu — jistě tradovala rituály a nauky, které kdysi vyšly ze staré moudrosti. V nich chlapec nejdříve vyrostl a později se jim i učil, a tak se sám stal „synem vdovy“. Po druhém zjevení anděla at-Tauma v roce 240 se rozešel s učením a náboženskou praxí svého dětství a mládí. Odcestoval do Indie, kde získal první přívržence. Kdy roku 242 v perské říši nastoupil nový vládce, Šápur I., Mání se v den jeho korunovace poprvé ukázal na veřejnosti a získal od něj ochranu a povolení k misii. Třicet let neúnavně cestoval a budoval svou církev. Časem ovšem sílil vliv zoroastrismu, z jehož řad pak vyšel nejhrouževnatější Máního odpůrce: nejvyšší mabod Kartar. Když roku 272 zemřel Šápur I. a o rok později také jeho syn Hormuzd I., přišel Kartarův čas. Nástupce na trůn Bahram I. poznal, že potřebuje podporu státního náboženství zoroastrismu, chce-li posílit svou moc. A tak poslouchal Kartara, jenž označil Máního za heretika a chtěl ho zničit. Na čas mohl Mání ještě odejít do ústraní. Po návratu do Gundeshápuru však byl uvězněn. Krátce potom dne 26. února 277 ve vězení zemřel. Na znamení jeho bludařství byla jeho mrtvola zhanobena a před branami města vystavena na posměch.

V Číně se dochovala krásná modlitba, kterou se Mání před smrtí obrátil na nebeského Otce: *Nejmocnější stál v modlitbě a s chválou úpěnlivě prosil Otce: Vyčistil jsem zemi a rozesel sémě a ovoce plné života jsem přinesl k tobě. Postavil jsem palác a tichý příbytek pro tvou Mysl. A Svatého Ducha jsem zasel v zelené květinové zahradě a tobě jsem přinesl vonný věnec. Nádherné stromy jsem učinil plodnými a ukázal jsem cestu vedoucí k synům na výšinách. Dokončil jsem tvůj svatý příkaz, pro nějž jsem byl poslán na tento svět. Uved 'mne tedy do míru spásy, kde už nikdy neuvídím postavy nepřátel, ani neuslyším jejich tyranský hlas. Dej mi v tento čas vítězný věnec.* (Turfanský zlomek M 5)

Stvoření světa ze Světla a Temnoty

Mání řekl, že dříve než povstalo Nebe a Země a všechno, co je v nich, byly dvě podstaty: jedna dobrá a jedna zlá. Podstata Dobra dlela v oblasti Světla, a Mání ji nazval Otcem vznešené velikosti. A řekl, že k němu patřilo pět Příbytků: Mysl,

Myšlení, Pochopení, Uvážení a Úsudek. A nazval zlý princip Králem Temnoty. Řekl, že ten žil ve své zemi, v Temnotě, spolu se svými pěti Eóny: s Eónem kouře, ohně, větru, vody a tmy. Když Král Temnoty uvažovalo tom, že by vystoupil do Obydlí Světla, pět Příbytků Světla se bálo. Mání řekl, že Otec vznešené velikosti přemýšlel a řekl: „Neměl bych ani jednoho z těch Příbytků, které jsou mými Eóny, vyslat do bitvy, neboť jsem je stvořil pro pokoj a mír. Raději bych měl sám jít do boje.“ A řekl, že Otec vznešené velikosti povolal Matku života, a Matka života povolala Pračlověka, a Pračlověk povolal svých pět Synů jako člověk, jenž se opáše k boji.. A když to viděl Král Temnoty, přemýšlela řekl: „, Co jsem spatřil z dálky, našel jsem v blízkosti.“ Tak převyprávěl Theodor bar Konai ve své „Knize komentářů“ začátek mýtu o stvoření světa podle manichejského učení.

Pokračuje, že se Pračlověk se svými pěti syny poskytli mocnostem Temnoty k potravě jako smrtelný jed, ale přitom sami ztratili vědomí, jako by byli uštknuti hadem. Pračlověk vědomí znovu nabyl a modlil se k Otci vznešené velikosti. Ten povolal další pomocníky, Milence Světla, Velkého stavitele a Živoucího ducha, jenž opět povolal pět Synů. Spolu s nimi našel Pračlověka pohlceného Temnotou a zavolal na něho svým hlasem, který se podobal ostrému meči:

*„Bud' pozdraven, ó Dobrý člověče uprostřed Zla,
Ó tvore Světla uprostřed Temnoty!
Bůh přebývá uprostřed šelem hněvu.
Kdo by neznal jeho slávu.“*

A Pračlověk odpověděl:

*„Přijď se spásou, vždyt' přinášíš
břemeno spásy a míru.“*

Volání a odpověď se spojily v jedno a odlétly k Matce života a k Živoucímu duchu jenž nařídil svým synům, aby usmrtili archonty Temnoty. Z jejich těl pak stvořil v součinnosti s Matkou života a svými syny Nebe i Zemi, a z očištěného Světla pohlceného Temnotou utvořil Slunce a Měsíc a tisíc hvězd. Tak dal všemu správný řád. V tomto mýtu vládne zvláštní nálada: Světlo se obětuje Temnotě, Dobro se obětuje Zlu. Dobro se „brání“ proti útoku Zla dobrem a „trestá“ ho obětí. Tak uvede do pohybu celé stvoření. V jiných pramenech se říká, že obyvatelé Temnoty, jejich hlavní vlastností je neklid, se jednou dostali až ke hranicím světelné říše. Užasli na její nádherou, a proto ji chtěli uchvátit. - Dnešní člověk většinou hledá v takovém mýtu nějaký ucelený světonázor s konečnou platností. To však nikdy nebylo úmyslem podobných mýtů. Měly za úkol probudit v člověku určité vlastnosti, v případě manichejského mýtu připravenost k „bezbranné obraně“, k nejvyšší oběti tak, jak se sám Kristus vydal bezbranně do rukou svých nepřátel.

Odpůrcům manicheismu, počínaje Svatým Augustinem, nejvíc vadil takzvaný dualismus, že od samého začátku stvoření až do nejzazší budoucnosti existují vedle sebe dva principy: Dobro a Zlo, Světlo a Temnota. Bůh, který představuje Světlo a Dobro, prostě nemůže být omezen zlým principem. Podle nich může být původcem zla jedině odvrácení se od Boha. Tento dualismus, chápeme-li ho ovšem správně, chová v sobě velice hlubokou myšlenku. Světlo, pokud by bylo ve světě samo, nedokázalo by se nikdy zjevit. Ke zjevení potřebuje odpor, neprostupný povrch, hmotu čili temnotu. Tak je s myšlenkou světla vždy a navěky spojena myšlenka jeho protikladu, tedy temnoty, která teprve umožňuje světlu jeho zjevování. Otázkou však

je, proč se má světlo navenek zjevovat? K této otázce se ještě vrátíme. Podobně jako se světlem se to má i s životem. Aby se mohl zjevit navenek, potřebuje si utvořit tvar a určitou podobu, která se sice může do jisté míry změnit, ale nakonec musí zemřít. Život potřebuje ke svému vnějšímu projevu smrt. A jak je to s dobrem, s láskou? Má-li někdo zvednout pírkó, nepotřebuje k tomu sílu. Má-li však zvednout pytel s uhlím, potřebuje velkou sílu. Láska, která naráží na prudkou nenávisť, musí být velice silná, aby neochabovala a zůstala láskou. Dobro tedy potřebuje protiklad mocného zla, aby mohlo jeho překonáním vědomou láskou dosáhnout nejvyšší síly. Tuto myšlenku můžeme ještě prohloubit a vrátit se k otázce, proč se má světlo navenek zjevovat. Zjevení světla vyžaduje oko, které ho vidí. Je velký rozdíl v tom, jestli prožíváme světlo rozjasnění - v nitru, nebo ho vidíme venku ve světě. V prvním případě změní světlo naše nitro, v druhém případě ne. Vidět sice můžeme, ale nemusíme. Jsme svobodní. Stejně je tomu s dobrem. Kdyby se dobro „rozsvítilo“ bezprostředně v našem nitru, museli bychom je následovat a být chtě nechtě dobrými. Teprve tehdy, má-li člověk možnost zvolit i protiklad dobra - a to nejen zdánlivě, ale skutečně - může být dobrým z plného vědomí a ze svobody. Tak Máního myšlenka, že od počátku patří k sobě jako nerozdělitelné protiklady Dobro i Zlo, obsahuje celou záhadu lidského bytí. Beze Zla se Dobro nemůže vůbec rozvinout. Nebo jinými slovy: věčný Boží cíl svobodného já vyžaduje existenci obou protikladů - Světla i Temnoty, Dobra i Zla.

Pozemská cesta člověka

Stvoření světa stvořením Slunce a Měsíce ještě neskončilo. Theodor bar Konai vypráví, že na prosbu Matky života, Pračlověka a Živoucího ducha povolal Otec vznešené velikosti Třetího vyslance, jenž si zase sám povolal ku pomoci dvanáct panen. Vyslanec přikázal velkému Staviteli, aby utvořil budoucí Zemi. Dal do pohybu Slunce a Měsíc a sám vstoupil na Slunce jako na člun. Tak se ukázal archontům Temnoty ve vší své kráse, jedněm v mužské podobě, druhým v ženské. Všichni začali toužit po jeho krásném vzhledu, a když se opět ukryl, padlo na zem od mužských archontů semeno, od ženských nedonošené plody. Z nich vznikly rostliny a zvířata. Touha archontů po krásné postavě však zůstala, takže syn Krále Temnoty přislíbil pomoc. On a jeho žena snědli všechny nedozrálé tvory, a když se potom spojili, zplodili nejdřív Adama a pak Evu jako napodobeninu nebeské postavy. Ale stvořili tak z živelů Temnoty tělo, ve kterém mohli Adamovu nevinnou duši uvěznit, takže upadl do smrtelného spánku. K němu pak přišel Ježíš Světlo (Třetí vyslanec) a probudil ho. Tu Adam poznal, kým je, a Ježíš mu ukázal Otce ve výšinách a jak je sám vržen do všech věcí, které existují, a uvězněn v nich, vydán zubům zvířat, sežrán psy a trápen zápachem Temnoty. A zvolal: „Běda tomu, který utvořil mé tělo, běda tomu, který spoutal mou duši a běda těm vzbouřencům, kteří si mě zotročili!“ Nálada, která vládla na začátku mýtu o stvoření, zde pokračuje. Adam trpí stejným osudem jako Pračlověk a ten, který ho probudil, trpí také, neboť je bezbranně uvězněn v tvorstvu. Tento mýtus měl v posluchači probudit nejprve soucit s trpícím božstvem a později vůli ke stejné oběti. Mánichejcům se často vytýkalo, že mají výrazně asketický postoj ke světu a neznají radost ze života, že považují zemi i tělo člověka za výtvořiny temnoty, kterých je třeba se vyvarovat. Ale slyšíme několik řádek z manichejského žalmu, který hovoří Ježíši, trpícím v pozemských tvorech jako Kříž světla: „*Já jsem ve všem, nesu nebesa, já jsem pode vším, podpírám zemi, já jsem světlo, jež vysílá jas, jež dává duším radost. Já jsem život světa: jsem mléko všech*

stromů, jsem sladká voda až pod syny hmoty. Poslední slova naznačují, že ten, kdo pronikne dostatečně hluboko pod úroveň utrpení, najde radost úplně jiné povahy, než je obyčejná životní radost. To nás vede k důležité otázce: Má toto utrpení smysl? Má to třeba pro světlo význam, pokud se pomocí temnoty zjevuje? A má to vliv na temnotu, dostává-li se takto do styku se světlem? Abychom si mohli zodpovědět tyto otázky, musíme se nyní zabývat postavou člověka uprostřed celého stvoření a úkolem, který z toho vyplývá.

Mání učil, že hřích utvořil lidské tělo, avšak duši vzal od pěti Zářivých bohů a svázal ji v pěti člancích těla: Mysl v kostech, Myšlení v šlachách, Pochopení v cévách, Uvážení ve svalech a Úsudek v pokožce. Dal vládnout vlastním pěti silám či andělům nad silami duše, takže duše jimi byla sváděna ke zlu. Oblékla se do omylu a zapomínání. Až přišla Mysl Světla a probudila člověka podobně, jak jsme to slyšeli o Pračlověku a Adamovi. Její pomocí dokáže duše vysvobodit své síly z tělesných článků a připoutat k nim síly hříchu samotného. Mysl Světla pak dá silám duše správnou podobu, očistí je a utvoří z nich Nového člověka, Syna spravedlnosti, a vloží do jeho článků pět velkých sil: do Mysli lásku, do Myšlení víru, do Pochopení dokonalost, do Uvážení trpělivost a do Úsudku moudrost. Avšak člověk musí zůstat ve střehu, aby znovu neztratil, čeho se mu dostalo, protože hřích během života nespí. Mání dodává: *„Já vás poučil o činech Mysli Světla. Kdokoli má otevřené a vnímavé oko, tomu se může zjevit. Kdokoli nemá toto oko, tomu se zjevit nemůže.“*

Mání měl, jak vidíme, velkou důvěru v sílu člověka. Dokáže-li do sebe přijmout Mysl Světla, dokáže pak i starého člověka proměnit v Nového člověka. Dar Otce Světla čeká, aby mohl člověku prokázat milost, ale ten se mu musí otevřít. Ale co znamená uvěznění duševních sil v tělesných člancích? Představme si houslistu, který chce hrát na svůj nástroj. Bez tělesných nástrojů by nedokázal vyloudit z houslí ani jediný tón. Kostí umožňují, aby pohyb měl potřebný tvar a aby se například mohl přenášet správný tlak na smyčec a strunu. Šlachy drží všechno pohromadě. Cévy přivádějí do všeho sílu a život. Svaly vším pohybují a pokožka, ke které musíme počítat také vnější smysly, umožňuje skutečné spojení s vnějším světem. Tělesné prvky samozřejmě nemohou samy osobě vyvolat tón, leda chaotické zvuky. Aby nakonec zazněla krásná hudba, musí si houslista houževnatou prací tělesné nástroje podřizovat a přizpůsobovat. Musí neustále překonávat jejich odpor. Přítom u něj vzrůstá schopnost hudebního výrazu. Hraje-li dokonale, pak hraje až do posledního detailu vědomě a hudba samotná tak žije na nové úrovni. Uvědomělý život v hudbě nezůstane beze stopy a odráží se na celkovém vzhledu hudebníka, na ruce, v obličeji, v držení těla a v jeho pohybu. Na něm je vidět, že propracoval své tělo a pozvedl je na vyšší úroveň. Právě toto uvědomění si vyššího života a proměny tělesnosti jsou smyslem „uvěznění“ duševních sil v tělesnosti. Vzpomeňme si, že archonti Temnoty toužili po tom, aby mohli napodobit krásný vzhled Třetího vyslance. Člověk, vede-li život „ve světle“, může pomoci tuto touhu ukojit a bytosti Temnoty z jejich jednostrannosti vysvobodit.

Co jsme si zde ujasnili na příkladu hudebníka, platí zejména pro mravní život. Nyní připojíme ještě krátký pohled na kosti. Jsou vězením nejvyšší duševní síly, myslí, tedy duševního jádra člověka. Jsou v člověku to nejtvrďší, nejstálejší a dávají mu vnitřní oporu. Zprostředkují mu také zážitek vlastní váhy a spojují ho se silami země, ba se smrtí. Ovšem kosti nejsou jenom nositeli smrti. V jejich morku se tvoří červené krvinky, které pak umožňují přítomnost kyslíku v těle a tím pozemsky život. Kyslík zase je tělesným předpokladem vědomého myšlení a činu. Tak zprostředkují kosti člověku paterý zážitek svobody. Svou vahou zážitek vlastního bytí; svou pevností zážitek vnitřní samostatnosti; červené krvinky umožňují dech, který je

podkladem vnitřního života; kyslík dává možnost, abychom samostatně mysleli a ve smyslovém vnímání a v konání se spojili se světem. Pokud člověk využívá svou svobodu jen ve vlastní prospěch, zůstává v zajetí moci Temnoty. Bude zlý. Ale může svou svobodu využívat ve prospěch svých bližních. Může se nechat vést Světlem. Pak bude dobrý a bude v něm žít láska. „Láska je silnější smrti“ říká přísloví. To lze chápat zcela konkrétně.

Znovuobjevení Máního

Svatý Augustin byl po deset let posluchačem manichejců, ale později se stal jich nejdůslednějším odpůrcem. Tehdejší církvi dal do rukou hlavní argumenty, které mají dokázat bludařství manichejců: jako všichni gnostici spoléhal Mání příliš na rozum a řekl, že spása může vzejít jedině z vědění, nikoli z pouhé víry. Vytýkali mu dualismus, myšlenku, že svět a člověk jsou ze základu špatné, protože jsou výtvořeny mocí Temnoty. Spásu může člověk najít jen tehdy, dokáž v sobě odloučit Světlo od Temnoty. Kde pak zůstane Boží milost? Že manichejci neuznávali Starý zákon - prý v něm není svědectví Boží lásky - muselo Augustinovi a těm, kteří chtěli církev založit na autoritě, vadit nejvíc. Co by se stalo z člověka, který není veden Mojžíšovým Zákonem? A vrcholem všeho bludařství jim bylo tvrzení, že Mání sám byl přislíbeným Utěшитelem.

Na většinu těchto námitek jsme už odpověděli. Vyplynají převážně z nepochopení podstaty manicheismu. Mání sám však k tomuto nepochopení přispěl tím, že nepodal ucelený intelektuální světonázor, ale obrazy. A obrazy mnoho lidí v této době už neumělo číst. Právě u Augustina pozorujeme potřebu vyjádřit se v abstraktních, intelektuálních myšlenkách. Předjímal tím cestu evropské kultury v následujících staletích. Dnes však nastala jiná doba. U mnoha lidí se znovu objevuje schopnost obrazného chápání a vyjadřování. Zároveň se lidé učí čím dál více vést sebe samy, takže nepotřebují ani nechtějí mít nad sebou autoritu. A třetím významným rysem současnosti je neuvěřitelné stupňování zla. Je zvláštní, že se právě v této naší době našla originální svědectví o Máním a jeho hnutí, která dávají odpověď na potřeby dnešního člověka.

Na základě těchto svědectví můžeme hovořit o Máním a jeho křesťanství úplně jinak. Dva znalci, E. Waldschmidt a W. Lentz¹, shrnují svoje poznatky takto: *„Ze stále početnějších svědectví manichejského náboženství nyní znovu povstává i duchovní osobnost jeho zakladatele. Není to nesmyslný a směšný kompilátor, jak jsme ho zprvu viděli očima jeho odpůrců, církevních otců. Také to není bezuzdný fantasta, jakým se nám zjevil po uveřejnění velkých kosmogónií Fihrista a Theodora bar Konai. A není to nakonec ani onen suchopárný a při veškeré snaze o krajní důslednost stále si odporující doktrinář, za kterého bychom ho snad mohli považovat poté, co vešel ve známost traktát Chavannesův-Pelliotův. Sloučení různých představ se pro docela jednotný vztah k spasiteli Ježíši jeví spíše jako koncepce jedinečného rázu, takže poznáváme tohoto zvláštního muže jako veskrze vynikající osobnost, jejíž dílo ne náhodou na staletí zaujalo věřící od nejzazšího Západu tehdejšího světa až po Čínu. Mání se nám v nových pramenech projevuje coby osobnost stejně silného náboženského myšlení jako hloubky citění, a vysoký rozlet jeho fantazie budí obdiv nemenší než jeho neobvyklá básnická síla.“*

1 Die Stellung Jasu im Manichäismus, Berlín 1926

Nechme ho na konci ještě jednou hovořit vlastními slovy: „Já, Mání, apoštol Ježíše Krista z vůle Boží, Otce pravdy, z něhož jsem se také narodil, který žije a trvá navěky, předchází všemu a zůstane na konci. Všechny věci, které jsou a které budou, jsou díky jeho moci. Neboť z tohoto Jednoho jsem byl zrozen; jsem z jeho vůle. On mi zjevil všechno, co je pravda; jsem z jeho pravdy. Vidím pravdu věků, kterou mi zjevil, a tu pravdu jsem odkryl svým druhům poutníkům; mír hlásám dětem míru, naději vyhlašuji nesmrtelnému pokolení Vyvolené jsem vybral a ukázal cestu do výšin těm, kdo stoupají podle této pravdy. Hlásám naději a ukazuji na toto zjevení. Napsal jsem toto nesmrtelné Evangelium, zahrnul do něho tato pozoruhodná tajemství a odhalil jsem v něm největší díla, největší a nanejvýš vznešené tvary nejpozoruhodněji působivých skutků. Tyto věci, které on zjevil, ukázal jsem těm, kdo mají život z nejpravdivějšího vidění, jež jsem zaznamenal, a z nejslavnějšího zjevení, jež mi bylo dáno.“²

2 Kolínský Máního kodex 66-68